

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การส่งเสริมให้ชุมชนสามารถบริหารหรือพัฒนาทุนที่มีอยู่ในชุมชน และท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ควรทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบสานวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้คงอยู่กับชุมชน ขณะเดียวกันบางชุมชนนั้นไม่สามารถบริหารจัดการองค์ความรู้ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนได้ (สุชาติ จักรพิสุทธิ์, 2547) จึงจำเป็นที่หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างรายได้ และความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (คณะกรรมการอำนวยการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย, 2549)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงถือได้ว่าเป็นเรื่องราวทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง ที่ชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นมาไว้สื่อความหมาย บ่งบอกตัวตน และใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างสายใยความสัมพันธ์ ระหว่างคนในชุมชน ดังนั้นภูมิปัญญาจึงเป็น “สมบัติร่วม” เป็นมรดกร่วมของคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะ ทุกชนชั้นที่ตกทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและส่งผลถึงอนาคต ภูมิปัญญาเหล่านั้นต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์มาอย่างช้านาน เป็นสายใยของชุมชนที่มีกระบวนการและมีกลยุทธ์การถ่ายทอดที่หลากหลาย ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะการสืบทอดตามประเพณี มีเอกลักษณ์อาจไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่มีความยืดหยุ่นในแง่กาลเวลาที่สามารถแสดงถึงอัตลักษณ์หน้าตา และศักดิ์ศรีของท้องถิ่น (เดชวิทย์ นิลวรรณ และ ทิพย์พฐ กฤษสุนทร, 2557)

การเข้ามาของวัฒนธรรมสมัยใหม่ย่อมส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ผู้ถ่ายทอดหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยเสริมสร้าง และรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงอันโหมบ่าเข้ามาในปัจจุบัน โดยพยายามแสวงหากลยุทธ์มาดำเนินการและจัดการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป โดยมีกลยุทธ์ที่หลากหลายตั้งแต่การพยายามปิดตัวเองเพื่ออนุรักษ์ตัวตนของตัวเองเอาไว้ การผสมผสานทางวัฒนธรรม “แบบของเก่าก็ไม่ทิ้งของใหม่ก็เก็บไว้ได้” การต่อรอง หรือการปฏิเสธของใหม่บางส่วน/ยอมรับบางส่วน การวิเคราะห์ลักษณะผู้รับสารหรือผู้เรียน เป็นต้น เห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่ง แต่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา เฉกเช่นเดียวกับวัฒนธรรมสมัยใหม่จากโลกตะวันตก ไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกลืนหรือลบเลือนไป ในระบบอุตสาหกรรมวัฒนธรรมแบบใหม่ ที่มีหลงเหลือแต่เพียงรูปแบบที่เป็นเปลือกนอก ส่วนเนื้อหาคุณค่า และความหมายได้สูญสลายไป (เดชวิทย์ นิลวรรณ และ ทิพย์พฐ กฤษสุนทร, 2557)

ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น จึงเป็นบุคคลในท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น จากการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตน เชื่อมโยงคุณค่าจากอดีตกับปัจจุบันให้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสม องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านมีความหลากหลายตามความถนัด และการปฏิบัติของแต่ละคน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มีการหล่อหลอม ซึมซับ บ่มเพาะ คั้นคว่ำ ทดลอง โดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ ผ่านการทดสอบความถูกต้อง คัดสรรกลั่นกรองจนเกิดประโยชน์ นำไปสู่สิ่งที่มีคุณค่าแก่ชีวิต แก่ผืนแผ่นดิน ทั้งที่เป็นมรดกและทั้งที่เป็นสมบัติทางปัญญา สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้สืบสานต่อไป (อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ และคณะ, 2561)

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน จากความเชื่อมั่นที่ว่าถ้ามนุษย์เกิดปัญญาจะสามารถแก้ปัญหาได้ ปราชญ์ชาวบ้านจะมีวิธีการพัฒนาคนให้เกิดปัญญาในการทำงานร่วมกันในชุมชน โดยกระบวนการในการสร้างคนเข้ามามีส่วนร่วมแทนอำนาจสั่งการ ใช้วิธีการทำงานโดยชักชวนคนเข้าร่วมจากกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนทำให้เกิดผลงานเห็นชัดเจน มีตัวอย่างรูปธรรมพิสูจน์ได้จนเกิดการยอมรับว่าสามารถทำได้จริงจึงขยายผลสู่วงกว้าง ชักชวนสร้างแนวร่วมให้คนเข้าร่วมกระบวนการมากขึ้นเรื่อย ๆ มีหลักในการระดมความคิดร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ แต่ให้ความสำคัญกับการระดมสมองในที่ประชุม นำแนวคิดของแต่ละคนมาปรับปรุงพัฒนาร่วมกันเมื่อเกิดความชัดเจนทางความคิดก็หาแนวทางในการปฏิบัติ (อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ และคณะ, 2561) เช่นเดียวกับ เรือกอและ การนำภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ ซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับบุคคลและชุมชนได้เป็นอย่างดี นำเอาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อนำความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านมาใช้เปลี่ยนแปลงเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันภูมิปัญญาเรือกอและ มีการอนุรักษ์เพื่อให้กลุ่มคนรุ่นหลังได้เห็นและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง โดยใช้วิธีการในลักษณะ เช่น การจำลองหรือย่อส่วน การเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์ การบูรณะ เป็นต้น โดยเฉพาะสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและศิลปะพื้นเมือง ซึ่งภาคใต้ของประเทศไทยนั้นได้ชื่อว่ามี การอนุรักษ์ศิลปะชั้นเอกไว้ คือ เรือกอและเป็นเรือหาปลาของชาวประมงในท้องที่หมู่บ้านชาวทะเลทางภาคใต้ของประเทศไทย มีมากในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส มีรูปร่างลักษณะ และส่วนประกอบที่ผิดแปลกจากเรืออื่น ๆ ความสวยงามของเรืออยู่ที่การใช้ลวดลาย และสีสันท่าง ๆ ความสวยงามของเรือกอและอยู่ที่การตกแต่ง ลวดลายตั้งแต่หัวเรือถึงท้ายเรือ โดยการวาดลวดลายและระบายสีในส่วนประดับของเรือกอและ มีการพัฒนารูปแบบของลวดลายจิตรกรรมไปตามยุคสมัย การตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือกอและ เป็นวัฒนธรรมทางศิลปะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ของชาวไทยภาคใต้ตอนล่างที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แหล่งน้ำและทะเล ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพประมงเป็นหลัก (ถกิงพล ขำยัง, 2556)

ในจังหวัดชายแดนใต้ เรือกอและ ถูกสร้างขึ้นตามวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิถีชีวิตและการครองชีพของผู้คนแถวนั้น จนสร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวความคิดและรูปแบบแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา จนเป็นที่ขนานนามว่า เป็นศิลปะการครองชีพของชีวิตลูกทะเล เป็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับลมบก ลมทะเล ออกเรือหา ปู ปลา สัตว์น้ำ ดูเหมือนจะเรียบง่ายแต่แฝงไปด้วยศิลปะที่งดงาม ผสานเอาความรักในธรรมชาติ จินตนาการ และความเชื่อเข้ากันอย่างลงตัวภาพเขียนลายเส้นที่บ่งบอกถึงการเอาใจส่งผ่านพู่กันไปตามลวดลาย ทั้งลายกนก ลายดอกบัวคว่ำ ลายบัวหงาย ลายน้ำไหล แต้มเติมสีสัน สะดุดตาสร้างสรรค์สร้างคามวิจิตร ลงบนเนื้อไม้ที่ประกอบขึ้นเป็นเรือกอและ ผลงานชิ้นเยี่ยมปรากฏบนเรือเพื่อประกอบอาชีพประมง ศิลปะชั้นครูที่แฝงไว้ในวิถีชาวประมงขนาดเล็กที่นี้ จึงเป็นการครองชีพที่เริ่มต้นด้วยใจที่ละเมียดละไม ช่างบรรจงเลือก ตั้งชื่อ ตกแต่งเรือกูชีพ ผูกชีวิตไว้กับทะเล เป็นศิลปะการเอาชีวิตรอดขณะออกเรือหาปลา ฝ่าฟันสภาพอากาศที่แปรปรวน เป็นอีกศาสตร์ที่ไม่มีการสอนในระบบการศึกษาใด ๆ นอกจากเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เอาชีวิตรอดเป็นเดิมพัน เป็นการถ่ายทอดจากพ่อสู่ลูกรุ่นแล้วรุ่นเล่า การเรียนรู้จากผู้ที่ใช้ชีวิตโขกโขนทางทะเล (ถกิงพล ขำยัง, 2556)

เรือกอและ ในอดีตนั้นเป็นภูมิปัญญาที่พบเห็นได้ทั่วไป ในท้องที่หมู่บ้านชาวทะเลทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่หากจะสืบเสาะหาจุดเริ่มต้นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและปัจจุบันกลับลดน้อยลง เนื่องด้วยวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คน ส่งผลให้เรือกอและลดลงและพบเห็นได้ยากขึ้น อีกทั้งต่อเรือและช่างต่อเรือหรือปราชญ์ชาวบ้านน้อยลงตามกัน องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและคงไว้เพียงคนเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้ถ่ายทอดอย่างชัดเจนในวงกว้าง ซึ่งนายอาหะมัดสาและ กล่าวไว้ในปัจจุบันมีอยู่เพียงแห่งเดียวในพื้นที่ ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ที่ยังคงถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและนี้ไว้ ซึ่งเป็นเรือกอและแบบดั้งเดิมที่มีส่วนหัวและส่วนท้าย แต่ด้วยรูปแบบของเรือกอและที่มีรายละเอียดต้องใช้เวลาในการต่อเรือถึง 9 เดือน เนื่องด้วยระยะเวลาที่ใช้ในการต่อหลายเดือนค่าตอบแทนจึงสูงถึง 900,000 บาทต่อหนึ่งลำ ปราชญ์ชาวบ้านจึงเห็นความคุ้มค่าและให้ความสำคัญอยู่ หากปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้มากพอจะไม่สามารถสร้างเรือกอและให้สำเร็จได้ จึงเป็นผลให้ทั้งปราชญ์ชาวบ้านและเรือกอและแบบดั้งเดิม เหลืออยู่ในพื้นที่ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เพียงแห่งเดียวในจังหวัดชายแดนใต้ จากสาเหตุดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นเรือกอและอีกประเภท โดยลักษณะของเรือกอและส่วนท้ายเรือจะตัดออกไว้สำหรับใส่เครื่องยนต์ ซึ่งปัจจุบันมีทั้งในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดนราธิวาส สาเหตุที่ทำให้เรือกอและลักษณะท้ายตัดเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากระยะเวลาในการต่อเรือและใช้เวลาเพียง 4-5 เดือน ในทุกปีปราชญ์ชาวบ้านจะสามารถผลิตได้มากตามกำลังและมีราคาไม่สูง ยิ่งเป็นผลให้เป็นที่ต้องการของชาวประมงทางใต้ของประเทศไทย สนใจที่จะมีไว้ในครอบครองเพื่อใช้ในอาชีพของตน ทั้งนี้รูปแบบของเรือกอและมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมในการใช้งานของแต่ละพื้นที่ คือ

ชุมชนปะเสยะวอ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ยังคงอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและลักษณะของเรือกอและจะเป็นเอกลักษณ์ คือ หัวแหลม ท้ายแหลม มีการระบายสีด้วยลวดลายที่ผสมผสานระหว่างศิลปะไทยและมุสลิม เป็นลวดลายที่สวยงามสีสันสะดุดตา ลวดลายที่วาดเป็นรูปสัญลักษณ์ของสัตว์ต่าง ๆ เป็นความละเอียดละไมที่ช่างบรรจงวาดลงบนลำเรือ ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ ที่ได้สร้างไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดอันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในอดีตจะรับจ้างต่อเรือขนาดใหญ่ที่นำไปประกอบอาชีพประมง ปัจจุบันการต่อเรือมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง ผู้จ้างต่อเรือจะเดินทางมาจากหลายจังหวัดของประเทศไทย และประเทศเพื่อนบ้านอย่างเช่นมาเลเซีย นอกจากนั้นหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุนในการทำเรือกอและจำลองขึ้นมา เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับกลุ่มลูกค้าที่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมง แต่มีความหลงใหลในความงามของเรือกอและ (สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2553)

นอกจากนี้ในชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ยังเป็นแหล่งที่มีการต่อเรือกอและ และมีเรือกอและมากที่สุดในภาคใต้ รูปแบบของเรือกอและมีการวาดลวดลายลงบนลำเรืออย่างสวยงาม สีสันสะดุดตา ลวดลายที่วาดนั้นส่วนใหญ่จะเป็นรูปสัญลักษณ์ของสัตว์ต่าง ๆ ที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์หรือเรื่องราวจากตำนานพื้นบ้าน เช่น นาค สิงห์ หนุมาน กินรี เงือก และครุฑ ความสวยงามของลวดลายบนเรือ สะท้อนโดดเด่นอยู่บนลำเรือกอและที่แล่นในทะเลในแต่ละวัน ทั้งให้เยาวชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและทราบขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวประมง บ่งบอกถึงความภาคภูมิใจของชาวบ้านชายฝั่งทะเลนราธิวาส (วาสนา มะเจะแน, 2552)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า “เรือกอและ” ทั้งในจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทที่มีความโดดเด่นที่ควรศึกษา เรือกอและเป็นเอกลักษณ์ของชาวประมงในเขตจังหวัดภาคใต้ตอนล่างมาอย่างช้านาน โดยเฉพาะในด้านการตกแต่งลวดลายจิตรกรรมบนเรือเรือกอและเปรียบดั่งศิลปกรรมที่ทรงคุณค่าชิ้นหนึ่ง เนื่องจากเอกลักษณ์ของเรือกอและเป็นที่เด่นชัดและมีคุณค่า ส่งผลสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาอันดีงามของจังหวัดชายแดนใต้ ปัจจุบันลักษณะในการใช้งานมีทั้งนำไปใช้เพื่อการประมงและนำไปใช้เพื่อการท่องเที่ยว จากข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดความตระหนัก เนื่องจากภูมิปัญญาเรือกอและยังขาดผู้สืบทอด คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ และขาดการอนุรักษ์ที่จริงจัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาภายใต้หัวข้อ “การถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้” เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ และเพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งสุดท้ายผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ ไปให้ข้อเสนอแนะต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและของปราชญ์ชาวบ้าน ให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณค่า เกิดการอนุรักษ์ อีกทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานสามารถนำข้อค้นพบไปอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในระยะยาวให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ต่อไป

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้
3. เพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้

### ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อค้นพบเรื่องภูมิปัญญาเรือกอและของปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอด ไปยังผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาเรือกอและของจังหวัดชายแดนใต้และเป็นฐานข้อมูลให้ผู้ที่สนใจใช้ในการศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจภูมิปัญญาเรือกอและมากขึ้น
2. เป็นกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและของจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลในการต่อเรือกอและ และการเขียนลายเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้
3. เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและ จากกลุ่มคนที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรือกอและ ไปสู่กลุ่มคนอีกรุ่นหนึ่งที่สนใจ ให้คงอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ให้ชุมชน ผู้เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบนำไปใช้สำหรับอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและของจังหวัดชายแดนใต้

### ขอบเขตการวิจัย

#### 1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและจากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้ในการสร้างเรือกอและเป็นกลุ่มคนที่มีความเชี่ยวชาญ ผ่านไปยังกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา อาจจะเป็นคนในครอบครัวหรือกลุ่มคนที่สนใจ จากบริบทของ 3 ชุมชน คือ

- (1) ชุมชนปะเสยะวอ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
- (2) ชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- (3) ชุมชนศาลาใหม่ ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

จาก 3 ชุมชนที่ยังมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับเรือกอและนี้ไว้ โดยผู้วิจัยจะศึกษาภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้ และเพื่อสร้างแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรือกอและในจังหวัดชายแดนใต้

## 2. ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

### - กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จำแนกตามพื้นที่ได้ดังนี้

#### 1. ชุมชนปะเสยะวอ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี จำนวน 9 คน

- |  |            |
|--|------------|
| (1) ปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ        | จำนวน 4 คน |
| (2) ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ               | จำนวน 0 คน |
| (3) เจ้าของเรือกอและ                                 | จำนวน 1 คน |
| (4) ผู้นำในชุมชน                                     | จำนวน 1 คน |
| (5) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม                           | จำนวน 1 คน |
| (6) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเรือกอและ | จำนวน 2 คน |

#### 2. ชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน 7 คน

- |  |            |
|--|------------|
| (1) ปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ        | จำนวน 2 คน |
| (2) ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ               | จำนวน 1 คน |
| (3) เจ้าของเรือกอและ                                 | จำนวน 1 คน |
| (4) ผู้นำในชุมชน                                     | จำนวน 1 คน |
| (5) นักวิชาการด้านวัฒนธรรม                           | จำนวน 1 คน |
| (6) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเรือกอและ | จำนวน 1 คน |

#### 2. ชุมชนศาลาใหม่ ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 8 คน

- |  |            |
|--|------------|
| (1) ปราชญ์ชาวบ้านผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ        | จำนวน 2 คน |
| (2) ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาเรือกอและ               | จำนวน 1 คน |
| (3) เจ้าของเรือกอและ                                 | จำนวน 2 คน |
| (4) ผู้นำในชุมชน                                     | จำนวน 1 คน |
| (5) เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาเรือกอและ | จำนวน 2 คน |

### 3. ขอบเขตด้านพื้นที่

- (1) ชุมชนปะเสยะวอ ตำบลปะเสยะวอ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี
- (2) ชุมชนบ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส
- (3) ชุมชนศาลาใหม่ ตำบลศาลาใหม่ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

### 4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระหว่างเดือนตุลาคม 2561 ถึงเดือนธันวาคม 2562

### นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง การนำความรู้เฉพาะตัวที่ฝังอยู่ในตัวของปราชญ์ชาวบ้าน เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ในการสร้างเรือกอลและ ทั้งจากช่างต่อเรือและช่างเขียนลาย อาจถ่ายทอดโดยใช้วิธีการสาธิต อธิบายขั้นตอนให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจ ไปสู่กลุ่มคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริงจนชำนาญและเกิดเป็นรูปธรรมได้

2. การอนุรักษ์ภูมิปัญญา หมายถึง การรักษาภูมิปัญญาเรือกอลและของจังหวัดชายแดนใต้ให้คงอยู่ อาจจะเป็นการจดบันทึกความรู้เกี่ยวกับเรือกอลและ เช่น ขั้นตอนในต่อเรือ ไม้ที่ใช้ในการต่อเรือ การเลือกสีที่ใช้ในการลงพื้นและเขียนลาย ลวดลายที่เขียนลงบนลำเรือ ซึ่งเป็นการป้องกันและรักษาภูมิปัญญาเรือกอลและให้คงอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้

3. เรือกอลและ หมายถึง ชื่อเรือประมงของชาวไทยตามชายฝั่งทะเลภาคใต้ มีทั้งลักษณะแบบดั้งเดิม และแบบท่ายัด มีรูปร่างยาวเพรียว หัวและท้ายเชิดเป็นเอกลักษณ์ ลวดลายบนเรือกอลและผสมผสานระหว่างลายมลายู ลายชวา และลายไทย ซึ่งเป็นเรือที่ชาวประมงใช้สำหรับจับสัตว์น้ำตามชายฝั่งทะเลภาคใต้ บางกรณีจะใช้สำหรับการท่องเที่ยว

4. ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญ และความสามารถในด้านภูมิปัญญาของเรือกอลและ มีการถ่ายทอดวิธีการในการอนุรักษ์เรือกอลและสู่คนรุ่นหลัง เช่น การต่อเรือ การวาดลวดลายจิตรกรรม และระบายสีในส่วนประดับของเรือกอลและ

5. จังหวัดชายแดนใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส